

Tamra Kait: elokotus määräs är saatusõ

Kae lk 2

Kuimuudu Urvastõn külä-raadio edimäst saadõt tetti

Kae lk 3

Midä tetä, ku arsti-järekörd pikäs vinnüs

Kae lk 4

2017. aastaga kinämbä raamadu vällä valitu

Minevä nätäl kuulutõdi Eesti rahvusraamadukogon vällä 2017. aastaga ilosamba Eesti raamadu. 25 ilosamba raamadu siän om ka mi kandi inemiisi ja paikuga köüdetüid raamatit.

Eesti suurõtiimuusõumi väl-lä antu Rääski Mairo raamadu «Ajarännak Eesti- ja Liivimaal» kotsilõ om hindamiskogo ütelnü, et tego om muudsa mõisa-raamatuga, mink lugõminõ pakk peris aorännakut. Raamadu om kujondanu Urmi Evelin.

Latsiraamadu kujondusõ hääd tervikut ja uutmalda värvilahendust kitetäs Reinausi Reeli raamadu «Maarius, maagia ja libahunt Liisi» man. Tuu raamadu om kujondanu Räpinält peri Platsi Liiso.

Minevä aasta vällä tulnui-si ilosampi raamatidõ hulka om jõudnu ka Võromaalt peri

Panga Milvi raamadu kaas.

luulõtaja Panga Milvi latsiluulõ-raamat «Mesikäpa esikäpad». Tuu raamadu pildi om joonistanu Hundi Mare, kujondaja om Kaevu Katrin. Hindajidõ meelest om tego lämmä ja tundlid-sõ raamatuga, kon pildi omma rõõmsa ja lustligu, mitte väega harilikku muudu kollaaži.

UL

Mõtsavele puut saa 25 aastakka vanas

Vabariigi aastapääväl saa Vahtsõn-Roosan Mõtsavele talo puut 25 aastakka vanas. 1993. aastagal valla tett puut om elä-nü üle parõmbit ja halvõmbit aigõ, täämbä müvväs säääl inne-kõkkõ uma talo piimä ja piimäst tett kraami.

UL

Puulpääväne laulu-päiv Varbusõl lõpõs salongiõdaguga

Joba seo puulpäävä, 17. veebruaril tulõ Varbusõ muusika-mõisan kokko projektikoori Mehe mõtsast edimäne laulu-laagri.

Ütenkuun opitas Uma Pido miihikoori ja ütiskoori lau-lõ. Laulõ opitas tuuperäst, et minnä 2. juunil tulõvalõ võro-

keelitsele Umalõ Pido-lõ.

Laagripäiv lõpõs kell 19 salongiõdaguga, kon astva ummi laulõ ja juttõga üles Ilvesse Aapo, Pulga Jaan ja Rahmani Jan. Kolmõ laulu-tegijä ülesastminõ kand pääl-kirjä «Murõt ei olõ». Salongi-õdagulõ saava tulla kõik huvilidsõ.

Ligemb teedüs internetist kodolehe varbuse.ee päält.

UL

Uma Pido uut söögi-joogi pakjiti

Uma Pido kuts pidolõ söögi-mütiit! Oodõdu omma inne-kõkkõ Vana-Võromaa söögi-tegijä, kiä pakva paiklikku süüki mõistligu hinna iist!

Kandiiri võiva lämmä söögiga kauplõja, a niisamatõ väikumba kohviku uma esitett kraamiga ja kasvosõogi pakja.

Pido kõrraldaja uutva, et söögipakmisõ plats ütlen söögi-pakjidõga olõs osa pidost ja

pidotundõst. Tuuperäst soovitas nätä paiklikku umaperrä vällä näütävit söögikaartõ, tel-ke ja leti takan saijsidõ röivit. Süüki-juuki, miä paik-kunnaperäne ei olõ, pidolõ ei oodõta. Et ligi poolõ pidol ütlenlütijist omma latsõ, sis söögiplatsi pääl alkohooli ei müvvä (ka lahjat). Tuu jaos tetäs eräle plats.

Ligembät teedüst saa Uma Pido kodolehe umapido.ee päält.

UL

Uma riigi sünnüpäiv!

RAHMANI JANI PILT

RAHMANI JAN

Tulõva nädäli om tähtsä päiv: Eesti riik saa 100 aastakka vanas. Inne suurt sünnüpäivä om pas-lik miilde tulõta, kuimuudu vanastõ pito oodõti.

Raamadu «Kuiiss vanal Võromaal eleti» perrä om Ortusõ Mari Veri-ora vallast kõnõlnu niimuudu:

Vanast oodõte pühhä ja pito pikil silmil. Pito oodõte väega tuuperäst, et säääl sai nalatada. Lõbu ja nali oll vanast väega moodoh. Tüllü ja kakõluite pi-

doh vanast pia kunage es tulõ, nigu nüüd omma. Tõõne asi, mis pito vanast viil nii väega oodõte, oll tuu, et pidoh saade pallo parõmbide süvvä ku kotoh süüde. Kodonõ süük oll vanast õks väega kehvä. Lihha näit väega harva, pääle ruv-

va ja jaahukõrdi õks muud lavva pääl näeke es. Latsil oll no pidost nii suur rõõm ja häämiil, et tuud mõista õi inämb är seletäädä. Pääasi ja uutmine oll kõõgil õks tuu, et pidoh saa nalla ja häste süvvä.

Elo Võro liinan 100 aasta joosul sai filmi sisse

RAHMANI JAN

Vabariigi aastapääväl kell 14 näüdatäs Võrol Kandlõ kultuurimajan edimäst kõrda filmi «Kõik sündü Võrol». Tego om režissöör Murusalu Rutu dokumentaalfilmiga, kon kõnõldas perämädse saa aasta elost Võro liinan.

«Ku kolm-neli aastakka tagasi naati vällä kuulutama konkurs-sõ Eesti 100. sünnüpäävä tähis-tämisses, tull mul mõtõ tetä film umast kodoliinast Võrost. Olõ tan üles kasunu ja koolin käünü ja kuigi elo om minno tast är vee-nü, ei olõ kõüdüs Võro liinaga il-mangi kakkõnu,» seletäs Muru-salu Rutu.

Filmi mõtõ miildü ka Võro liinapääle ja nii naatigi filmi-tegemisega pääle. Kõgõpäält säe-ti kokko miiskund. «Olõ väega tenolik Pedaku Peterile, kiä oll nõun kirotama luu. Olõ timäga ka inne kuuntüüd tennü, dokfil-mi «Kirjad Islandilt» man,» kõ-nõlõs Murusalu Rutu. Filmi pää-tegeläse Juula teksti kirotf uma tädi elo perrä valmis Toomiku Siiri, produtsendi ammõdi vötf hindä pääle Jansonsi Silvi.

Murusalu Rutu sõnno perrä oll seod filmi vaia tuujaos, et võro-kõnõ saanu arvo, ku hää om täl uman koton ellä. «Tan om kõgõ eletü ja eletäs ka edesi. Häste

PILT FILMI TUTVUSTUSÕST

Korgõlt võetu pilt Võro liinast. Pildi kesken om inneskine piiretüsefabrik.

saa toimõ tuu, kiä om esi miis, tege tüüd, sääd kodo ilosas, laul koorin, tands rahvatandsu, mõist kõgõ nalla visada, nätä ello hindä ümbre, sõpru avita,» lugõ filmitegijä üles võrokõisi tähtsit umahuisi.

A midä om Murusalu Rutu meelest Võro liin Eestile andnu? «Kõgõ vahtsõmb asi omgi seo film. A muidu, elojõun, õkva-ütlemisega nallalidsõ inemise, võro kiil, «Kalõvipõig», Võro-kivi tellüskivi, Abrisõ saapa, müüblivabrigu sektsioonkapi,

Atleedi juust, Ummamuudu, tahtminõ vabahusõ poolõ, usk-minõ, et «meil om aigu viil,» and filmitegejä aimu, midä fil-min nätä saa.

Murusalu Rutu lõüd, et timä jaos om filmin hulga säänest, miä süämehe lätt. «Ku vallalidsõ meelega filmi kaia ja ütlen ellä, sis piäs lõüdmä kül tuud, min-kast perrä märki,» seletäs tä.

Nigu filmiga õks, sõnnuga om tuud rassõ är seletä. «Iks esi tulõ perrä kaia,» kuts Murusalu Rutu võrokõisi vahtsõt filmi kaema.

Dokumentaalfilm «Kõik sündü Võrol»

Režissöör: Murusalu Rutu

Käsi-kiri: Pedaku Peter

Juula teksti: Toomiku Siiri

Kaamõramehe: Kelbä Kris, Juusu Kristjan, Kumeli Andrus ja Norksoosi Erik

Kokkolõikaja: Kääriku Kalle

Kõrraldaja: Jansonsi Silvi

Edimäne näütamine 24. radokuul kell 14 Võrol Kandlõ tiatrisaalin.

M Ä R G O T U S

*Mu Eestin avitasõ inemise ligimäidsi,
huulva umast maast ja luudusõst.*

Mu Eesti

PANDI ANNIKA,
Antslast peri tudõng

murrõst ja riik tugõ näide kaitsmist, pruukmist ja edendamist. Näütuses võro kiilt saa oppi nii üledse haridusõ koolin ku ka Tarto ülikoolin. Ma olõ ka esi ülikoolin mõnõ võro keele kursusõ võtnu ja kodukeele kotsilõ pallu vahtsõt teedä saanu.

Ka eesti kiilt om vaia kaitsta ja edendä. Kiil om kõik aig täutnü suurt ossa eestläisi hindätiidmise kujundamisõ man. Joba 1868. aastagal ütelf kirämiis ja oppaja Carl Robert Jakobson, et kiil om seo, miä ütest rahvast rahva tege. Tuuperäst om egä eestläse kohus umma kiilt hoita, kaitsta ja umilõ latsilõ edesi anda. Önnõ nii jääs kiil püsümä.

Mu Eestin huulva inemi-

se umast maast ja luudusõst. Meil ommava ilusa mõtsa ja suu, kon saa matkal kävvä, tsirgulaulu kullõlda vai niisama päävänäõngust mõnnu tundõn mõttit selges mõtõlda. Suvõl tegevä meid kõvõmbas suurõ ja sügävä järve ja pikä käänüldise jõõ. Ütes kõgõ suurõmbas luudusõ imes piä ma ilusat Lõunõ-Eesti mägist maad ütlen Baltikumi kõgõ korõmba mäega, kon ma latsõst saani egäl suvõl käünü olõ.

Meil om neli esi näku aasta-aigu. Suvi om näist selgele mu lemmik. Ma mäletä hellä hengega noid suvõhumugit, ku ma istsõ kodumaja trepi pääl. Lämmi päiv ilest mu väiksit punnin põski ja lämmi suvõtuul pulstõ mu hiussit. Egän aastaan lövvüs uma lumm ja pallu latsõ-iä mälestüisi, a suvi om mu jaos nigu mi aastaaigõ kruun.

Mu Eestin huulva inemise ütstõsõst. Nä avitasõ ligimäst, kullõsõ tä är ja löüdvä timä jaos aigu. Mu kandi inemiisi kõgõ suurõmba väärtüse ommava pere ja sõbra. Egälütel om õigus vällä üteldä uma arvaminõ, nika kooni seo om ka tõisi jaos viisakas ja luku petäv. Jah, mu Eesti om kotus, kon ma olõ sündünü, kasunu ja kost ma tah-i ilmangi är minnä.

Mõtõlus

Vast olõmi ildas
jäänü?

Mi riigin tükis mõnõ hõelas kiskva asjaga vahel nii olõma, et ku hädä viil suur ei olõ ja mõni ütsik juttu tege, et medägi peat muutma, sis ei tetä tuust hädäldamisest suurt vällägi. A ku asi hull, võedas tuu suurõ jutuga ja nigu talguisi kõrran üles, kõnõldas egäl puul nädälide viisi. Ja sis jääs õks enämbüisi sinnäpaika, kas vai tuu peräst, et ei mõistõta enämb medägi pääle nakada.

Ildaaigu olf jutus tuu, kas oppaja tohes vast nüüt nakada latsi füüsiliselt kiildmä. No õnistekij, kost sis tuu nüüt tulf, ku ilmadu aig ei tohe jo enämb kurja sõnnagi koolin üldä!?

Ku Eesti vahtsõst vabas sai, sis lätš ruttu muudu tüü mant vällämaal käümine. Öks põhjõndusõga, et kaedas, kuis vaban maailma eletäs ja tüüd tetäs. Sis kõnõlf mullõ üts tutvva oppaja, et ütten Rootsi koolin ülti näile, et ärge ti külh uman riigin taad vabakasvatust tahtkõ. Et näil om taa asi peris käest lännü ja omgi latsi, kiä tegevä koolin, ma tahtva. Ku näid keelät vai, jummal hoitku, jõuga kinni peat, ku naa medägi ulli tegevä, tulõva vanõmba kuuli pahandama ja sis om asi summan.

Üldäs külh, et tark opis tõsõ veast... ja mõni tõnõ peat umast lollusõst opma, aga tuu tarkusõga ei olõ meil siin medägi pääle nakada. No om saanu latsõvanõmbis sääne põlv, kelle hulgast mõnõ tiidvä maru häste nii hendä ku ummi latsi õiguisi, a kohustuisi nigu ei olõki.

Ma esi ei elä külh põra Võrumaal ja looda, et vast om mu kodukandi noorõl rahval enämb tuud maainemise mõistust alalõ, a muujalt kuulõt külh vahel imeasju. Ku latsi lühküle ekskursioonilõ saadõtas, ei tulõv mõnõl imäl vai esäl sukugi miilde umalõ latsõlõ üldä, et tä hennest sõidu pääl mõistlikult ülhen peat pedämä. Päätähtis om koolimajan uuri, määntse oppaja ütlen lätvä, kas nuu timä latsõlõ miildüse ja kas bussijuht õks ilustõ sõit. Ja peris vähämbide latsi hulgan ollõv sääntsids, kiä kedägi ei kullõ ja kiä oppajalõ kah roppuisi ütäläse!

Ku sääntsids üte kooli pääle vai kümme tükkü om, sis om õks väega rassõ tuud koolirahu muial hoita ku paprõ pääl.

Vast viil kümme aastaiga tagasi kõnõlf üts muialt riigist siä oppama tullu nuur inemine, et mis siin külh viga koolin tüütä, ku latsõ kullõsõ ja püsüse tunni aigu pingin. Et taal kodumaal külh nii ei olõ. Siit välismaalõ peris väikeste kuuli lännü oppaja olf jälleki säälpistü hädän, selle et nigu taa latsõlõ tunni aigu käüest haard, ku tuu tõisilõ pleijätsiid es anna, olf tütrigu imä järgmine päiv koolin ja hää, et viil politseid es kutsu.

Nüüt või mõnõn koolin jo ette tulla, et muialt siä tullu oppaja pandva imhes, et mis teil külh siin sünnüs...

Ku asi nii käest om, kas sis ei olõ ilda tagasi pöördä ja targutama nakada, et oppaja või vast latsi õks keeldä?

Küsse RAHMANI JAN

NÕLVAKU KAIE

Imemaa

«Ime ei olõ tuuperäst olõmada, et mi timäga harinu olõmi,» om kirotanu üts kiränduskriitik. Ja tõtõst: ku naada perrä märkmä, sis putumi egä päiv kokko imeasjuga. Küländ suurõs immes või pitä ka Eesti Vabariigi välläkuulutamist 100 aasta iist.

Eesti kultuuri ütes suurõmbas väärtüses ja immes om mi umanõolinõ rahvaluulõ. Suurõmbalt naas tuud kokko korjama Põlvast peri Hurda Jakob. Teno timä iistvidämisele om meil parhilla Eesti kirändusmuusõumin umbõs 1,2 miljonit lehekülge rahvaluulõ üleskirotuusi.

Urvastõst om üles kirotõt laul «Imemaa». Taa om illos ja lihtsä laul, kon imeasas peetäs eläjide pillimängu ja tandsu:

Kiigu, liigu, laivakõnõ, tõuka takast, tuulõkõnõ!

Läämi sinnä saardõ – saarõn omma saaja.

Sääl pini puhksõ pilli, sääl kass mängse kannõld, vana lammass laulsõ, tallõkõnõ tandsõ.

Jah, ka päältnätä lihtsä asä võiva tähtsä ja hengele kosutava olla. Ilosat pidopäivä, umma laulu ja tandsu kõigilõ!

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja: Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja: Laivi Org, laivi.org@wi.ee

Latsinuka toimõndaja: Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegjum:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Rumeeniä raport

Üten perrega mõnõs aos Rumeeniä pääliina Bukaresti tüüd tegemä kolinu Võromaa miis EPLERI RAIN kirotas elost, tüüst ja mõttist puultõist tuhat kilomeitret lõuna puul.

8. kiri. Kas kõik, miä
helkäs, om iks kuld?

Suurõ jao eestläisi arvaminõ Rumeeniä ja rumeenläisi kotsilõ ei olõ üleardu kitvä. Kül arvatas, et tego om mustlaisiga, vai löüdas mõni muu põhjus, et hinnäst parõmbas pitä. Säändse kehva-poolidsõ pildi päämine põhjus om tuu, et õigõt saisu nii häste ei teedä. Ja viil mu jaos arvõsaamalda hinnästtäs kaeminõ tõisi rahvidõ pääle, midä olõ kahõs Eestin pallo nännü. Tiämi jo kõik, et ameeriklasõ omma ulli, kreekläse laisa jne.

Miä pututas arvamiisi Rumeeniä ja rumeenläisi kotsilõ, sis suurõn jaon omma nuu võlss arvamisõ. Pääle noidõ om viil terve hulk asjo, minkast mi arvo ei saa, a miä perrä mõtõldõn olõki-i halva, omma lihtsäle tõistmuudu ku meil.

Om üts hädä, miä tanmail (vähembält ku lukõ ammõtlikku statistikat) om suurõmb ku kodotsõn Eestin. Korruptsiooniga putus niitõldä harilik inemine Rumeeniä egäpääväelon kimmälä tihtsämpä kokko ku eestläne. Rohkõmb om inemiisi, kiä umma korgõt kotust tuu jaos är pruukva, et meelehääd saia. Mõnikõrd tulõ sul valli, kas tuu-

luta rahakotti vai uuta ammõtlikku otsust aasta vai paar. Ma ei olõ kül edetabõliid kaenu, a usu, et inämbüs riike ei saa nigu Rumeeniä «uhkusta» nii suurõ hulga ammõtnigõ ja poliitikidõga, kiä omma korruptsiooni peräst vangil pantu. Ütest külest näütüs tuu, et probleemiga tegeldäs, a tõõsõst külest tuud, et om, minka tegeldä.

Kaiõn tast kavvõst perämädse ao Eesti ello ja poliitikat, om minno nakanu vaivama üts küsimüs: miä om sis, ku tulõ vällä, et mi ammõtnigu ja tähtsämbä poliitigu omma õnnõ kupja võõra peremehe mõisan? Ku edenemise ja hää tüü mõõdupuu ei olõ uma rahva elojäre parõmbas saaminõ, a tähtsä vällämaa otustaja ola pääle patsutus? Jah, korruptsioon om egäpääväelon matal ja tuu tähendäs, et inemise omma tubli, tegevä tüüd ja masva massu är. A ku seod truksalõ kofatut varandust ei tarvitõdaki ütenukun, a seost saa kinkagi võõra tulo, kas seo om parõmb tuust, ku mõisaherräs om mõni uma rahva siäst?

Eesti Vabariigi suurõl sünnü-pääväaastagal passis säändsits kriitiliidsi küsimiisi küssü ja tetä kõik, miä hindä käen, et vastussõ meile miildünü.

Mu Eesti om kotus, kon ma olõ sündünü, kasunu ja kost ma tah-i ilmangi är minnä. Tan ommava mu juurõ, süä ja inemise. Neosama inemise, kiä huulva umast kodumaast ja kandva edesi mi rahva kõgõ suurõmbit väärtüisi – kiilt ja kultuuri.

Mu Eestin om laulu- ja tandsupidu üts tähtsä kultuuri tunnismärk. Önnõs om mul uma lühkese iä joosul olnu õnn laulja vai tandsjana ossa saia kokku koguni neläst laulu- ja tandsupidust. Kõik neo pidu ommava olnu ummamuudu esieräldise, a egä pidu aigu om üts asi olnu sama – tunnõ. Seo tunnõ, ku mu ümbre ommava kümne tuhandõ inemise, mulõ tävveste võõra, a säälsaman nii uma. Nä hengäse mukka saman rütmin, laulva mukka saman keelen, tandsva mukka saman taktin ni pedävä luku umast esämaast ja vabahusõst. Säänest üttheoitmist olõ-i ma rohkõmb kongi muial tundnu.

Mu Eestin om tähtsä ka kiil. Seo om suur väärtüs, et mi saami kõnõlda, kiruta ja oppi uman imäkeelen. Ülikooli-haridust saa umbõs saan keelen ja eesti kiil om üts noist. Mi kiil om väega illus ja esimuudu kõigõ ummi alakiiiliga. Eestin om kümme tõistsugumast

Tamra Kait: elokotus määräs saatusõ

Võromaa muusigamiis Tamra Kait saa inne Eesti riigi 100. sünnüpäivä presidendi käest Valgõtähe IV klassi teenetemärgi. Märk antas tuu iist, et timä helüloomingust om vägevähe tunda uma maa, keele ja rahva avvus-tamist.

Midä arvat tuust, midä avvo-
märgi andmisõ põhjusõs tuudi?

Eks tuu iks nii om. Algusõ om kõik saanu aost, ku es olõki viil säändsels kujol seod riiki. Runnelil todaaigu ilmu luulõkoko «Punaste õhtute purpur», naksi noid tekste laulma ja mu laulu naksiva lakja minemä.

Nii et jah, looming om sündünü väikust hingevalust ja tahtmisõst, et seost asast asja saanu. Ja omgi saanu pikäpääl.

Olõt rõõmsa?

Tuu om hää, et märk andas Eesti Vabariigi 100. sünnüpäiväl. Eks taa 100 üts suur ime om, suur õnn ja ime. Esi olli väega õnnõlik, ku naa asä naksiva liikma. Mi tast Võro puult olõmi kõva takastussakja kah olnu, 1987. aastagal ja muinsukaitsõ seltsiga joba varrampa kävemi ja õiõndimi. Iks om hää tunnõ, ku olt elänü säändsels aol, et ütelf kufal om lõpp saanu ja üts hää om pääle nakanu.

Kas sul om ka vahtsit laulõ ja kas om noid plaanin ligembäl aol salvõsta?

Om poolikit asju. Seo ilma aigu ei olõ plaaditegemise tuhinat, sis ei olõki stiimulit. A kunagi piät midägi kokko võtma, muidõ jääse ripakilõ ja läävä meelestki är.

Midä tähendäs su jaos Eesti?

Eesti tähendäs mu jaos kõgõ

lihtsämbät asja: koto ja kodomaad. Ja taad rahvast ja kiilt ja määnestki turvalisust tan paiga pääl. Taa om iks mi uma kotus ja mi kodo. Ja ku mi tan kuigi toimõ saami, sis tuu omgi väärtüs. Jääs latsilõ ja latsõlatsilõ võimalus kohegi tulla.

Elokotus määräs är inemise saatusõ. Määndse omma su ringkund ja su võimalusõ. Kas sa elät Eestin vai sis Võrol vai peris mõtsan. Tuu mõotas su tegemiisi ja läbikäimist, huulmada internetist.

Olõt ütelnü, et ku ollit nuur, sis olf su looming innekkõkkõ
hõikaminõ vabahusõ perrä. Viistõist aastakka tagasi olit murrõn tuuperäst, et eesti kultuur häõs ja inemise läävä mugu ullimbas. Mille perrä täämbä hõikat?

Eks taa murõ om olnu ja murrõtama piät. Mi olõmi murrõtaja ja murrõtami nii, et ei kao är. Ku ei murrõta, om asi halv. Eks makki olõ murrõn, ku hõrrõs om seo kant jäänü.

A loodami, et asä muutusõ. Mõnõ ütelse, et Vinne aig sai läbi ja sis lätš kõik vussi. Ma käänäs tuu tõistpite: asi lätš tuuperäst vussi, et Vinne aig ja naa halva asä tulliva. Seo, miä täämbä om, om kõik viil üts üleelämine. Meil om vaia taa viil kõik ütenukun üle ellä ja taast vällä tulla, nii häste, ku mõistami. Uma mõistusõga tulõ taast asast asi tetä ja midägi iks om joba taast riigist saanu kah.

Ütlet, et midägi om taast riigist saanu, a kas om midägi, miä sul täämbädsest aost süä-

Küläraadio stardipauk Urvastõn

RAHMANI JAN

Riidi, 9. radokuu päiv. Urvastõ seldsimaja muusõumitarrõ om üles säetü arvuti, tuu kõrval laud, kon pääl väiku mikrofon. Tan piäs ökva pääle nakkama vahtsõnõ ettevõtminõ, mink nimes «Ajan roitmine Contra». Tuu kujotas hindäst jutujamiisi, kon kõnõldas Urvastõ kandi aoluust. Nuu jutujamisõ võetas üles ja noid saa internetist ökva ja ka perrä kullõlda.

Kell saa 14. Saadõ piäs pääle nakkama, a küläliisi viil ei olõ jõudnu. Saatõjuht Contra (Konnula Margus) maigutas suud ja tehnikamiis Konnula Herbert sääd rohiliidsi kõrvaklappõ päähä.

Kõlistõdas. Jah, mõlõmba saatõkülälise omma tii pääl. Mõnõ minodi peräst astus noist edimäne, Konnula Peep sisse. Tä ütles kõrraga är, et pruuu täämbäst juttu mõnõ mälestüsega tävvendä, a uut, et päämidse jutu kõnõlnu iks tõõnõ küläläne.

Ja säält tuu tõõnõ küläläne tulõgi. Suurõlt jaolt 83aastadsõ Kõlleri Alvari peräst taa jutujaminõ ette võetus saigi. Nimelt om aoluu- ja kultuurihuvilidsõl inneskidsel agronomil mõtõ, et vana Urvastõ valla (tuu, mis jääs siiapoolõ orgu) tähtsäm-bit tegeläisi pidänü meelen pidämä. Üts võimalus, midä Alvar uman pään märgotanu

RAHMANI JANIPILT

Saatõ ülesvõtminõ om tävven huun. Pildi pääl kolm põlvkunda Konnulaid (Herbert, Margus ja Peep) ja Kõlleri Alvar.

om, olõs tetä siiasamma seldsimajja tarõ, kon Urvastõlõ kuulust toonu tegeläisi pildi ja jutt näide kotsilõ saina pääl. Alvar võtt kaustigu vallasõ.

Kas koolimaja palamist 1938. aastal mäletät?

Saadõ nakkas küländ äkki pääle. «Plaanim om kõnõlda aoluust, midä mi esi viil mäletämi,» juhatas Konnula Margus saatõ sisse. Edimäne jututeema

om koolimaja maahapalaminõ 1938. Kas Alvar tuud mäletät? Jah, midägi mäletäs, timä vanõmb sõsar oll sis koolin.

Edesi tulõ egäsugumaidis juttõ, sekkä trehväs ka küläjuttõ väega vanast aost. Paistus, et jutujajit matal mikrofon ei sekkä. Vahepääl lätt Kõlleri Alvar esiki nii huugu, et võtt lavva pääl olõva mikrofoni jutuhuun peio ja ei taha tuud tagasigi panda.

Päämidses jututeemas saa

seldsielo Urvastõ mail. Kõgõ põnõvamb om vast tuu, et kultuuri-tegijit oll pallo ja umavahel oll näil esiki konkurents: kiä tege parõmbat näitemängu ja kiä ilosampa koorin laul vai pilli puhk.

Mälehtüisi om hulga. Ja küländ hulga om ka inemiisi, kiä Urvastõ kandilõ kuulsust toonu. Heiberger Marie, Elleni Jaan, Neeme Harri, Palutedre Lembit. Naa omma õnnõ mõnõ nime Kõlleri Alvari ettevalmistõ

nimekiräst. Paiguldõ jääs jutu sisse pikembit pausõ, a jutt saa ilostõ aetus, om alostusõ ja otsaga, sekkä tsipakõsõ kõrvalõpõikamiisi kah.

Kats tunni om lännü. Jutt ei taha läbi saia, a lindistümassin pandas kinni. Kel himo kullõlda, miä taa katõ tunni seen kõnõldi, saa tuud tetä internetin. Lüü sisse aadrõs urvasteseltsimaja.ee/raadiosaade ja säält seo tulõgi!

Vana pilt kõnõlõs

PILT OM PERI VANA-VÖROMAA KULTUURIKUJA MUUSÕUMIST

Muusõum sai uma tarõ

1941. aastagal alostanu Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuusõumi mano sai kokko nii suur kodoluukogo, et oll vaia umma majja. Tuukõrdnõ direktri Krulli Aleksandri ai aša niikavvõdalõ, et Võro liinan maaha lahutava vana Krümmeri koolimaja grundi pääl alostõdi 1976. aastagal vahtsõ muusõumimaja vundamendimulgu kaibmist.

Läts viil mõni hää aasta ja majakarp sai pistü. A viil pääle säidset ehitüsaastakka tull kätte pidolinõ vallategemine. Tuu oll 10. radokuul 1983. Muusõumi ette platsi pääle tull kokko hulk rahvast ja valla tetti Eesti edimäne muusõumis ehitet hoonõ.

Täämbädse pildi pääl om hetk, kon Võro kodoluumuusõumi maja lindi lõikasõ läbi EKP Võru rajoonikomitee I sekretär Männiste Aare ja ENSV kultuuriministri edimäne asõtütj Mossi Ilmar. Näid avitas muusõumi noorõmbtiidrü Kengi Kaja.

Muusõum tetti valla etnograafiamuusõumi (parla ERM) kokko säedü rahvarõivanäütüsega, kon avvukotussõ pääl olli Vana-Võromaal peri rahvarõiva.

Seo pildi om tennü Pakleri Mati. Pilditegijit oll vallategemisel hulga ja nii omma muusõumin alalõ nelä fotograafi seost sündmüest tettü pildi.

RUUSMAA ARTHUR, Vana-Võromaa muusõummõ päävarahoitja

Kiluvõiuleib vabariigi aastapääväs

KÄRGENBERGI HELINA

Pidulaud om kõigi suurõmbidõ sünnüpäivi aigu tähtsä. Eesti Vabariigi sünnüpäävalava pääle passis häste kiluga võiuleib.

Uma riik and inemiisile võimalusõ tunda rahvustunnõt, olla minkastki üts osa: kõnõlda umma kiilt, hoita umma maad, inemiisi ja kultuuriperändit. Kõkkõ seod, miä meid rahvusõna ühendäs. Sada om illos nummõr – om, midä hoita, väärtüslidses pitä ja latsilõ edesi anda.

Kiluga võiuleib om vabariigi sünnüpäävalava pääl hädä-

tarvilinõ süük. Tä sais kuun mi rahva aoluukildakõisist. Lääkvä kilusällä kalamiihi tuulõst ja rasõst tüüst parkunu kässi vaihõl võrgun helkämän. Koorõst võiu välläklõpmisõ vaiv. Eesti võiu kuulsus vabariigi algusõaost, ku võidu müüdi suurõn hulgan Ing-lüsmaalõ. Rüäleevä ainuumanõ maik, traditsiooni. Palfudõ naisi ja esiki miihi egänädäline leevä-tegemine koton – ka täämbädsel aol, ku jo kõkkõ om poodist saia.

Kiluga võiuleevä tegemine om lihtsä, tuud saa tetä ka ütens latsiga. Ja esiki ku võiuleevä ei tulõ sis kõgõ kõrraperätsembä vällänägemisega, om ummi kässiga tett pidusõõgil iks kõgõ parõmb maik.

Hää kiluvõiuleevä tegemises om vajja: umaküdsetüt leibä talovõidu killu munna sibulit

Küdsä leib eelmidsel pääval valmis, selle et seo piäs inne lõikamist jahtuma.

Lõika umaküdset leib kääres, määri võidu leeväle pääle, võiu pääle panõ võrtsikilu, munalipsu ja mõni sibularatas. Sae võiuleib taldreguga ilostõ lavva pääle ja kostita tuuga ummi kalliid küläliisi.

Ilosat vabariigi sünnüpäivä!

ASI ALLARI PILT

Üten latsiga tettü kiluvõiuleevä.

Ilmahulgas

Perämädse paar aastat maailma pite ümbre rännänü MUSTMAA ULVI kirotas, miä om lajan ilman silmä jäänü.

Kats presidenti

«Kas mehe võiva kah presidentis saia?» ollõv küstünü latsõ Islandil. Selle et väiku riigikõnõ Island, kon kõgõ maa pääle kokko om inemisi kolmõ Tartu jagu, oll maailman edimäne, kiä hindäle naasõ presidentis julgusi valli. Tuu juhtu aastal 1980 ja pia niisama ku mi Kaljulaiu Kerstiga – tegelikult es olõ säändse võimalusõga keski rehkendänü. Ku helü kokku loeti, oll tulõmus nigu poliitilinnõ maavärrin. 50aastane naanõ, filoloog, inneskine turismitüü tegijä ja reisiuht, tele- ja raadiosaatidõ vidäjä, tiatrinemine. Lahutõt, adopteerit latsõga ütsikimä riigi kõgõ nooblimban elämisen – kohe tuu kõlbas? Rõnnavähiga kakõlnu naanõ – kas tä iks jõud? Kas tuu kõik iks lõpõs häste?

Lõppi külh. 1930. aastagal sündünü Vigdis Finnbogadõt-tir arvas päält tuud, ku tä oll jo kolm kõrda tagasi valitu, et avitas, ja inämp es kandideeri. Miä tähendäs, et tä oll uma maa iinotsan 16 aastakka. Tuu aoga oll tä tennü uma riigi muudsas, kõgõ rahuarmastavambas, latsi- ja naisisõbralikumbas riigis maamuna aoluun. Ja ku tä 1996 sõs ütël, et avitas, las tõsõ kah juhtva, oll tuu saarõrahva jaos pia nigu leinapäiv.

«Mi riik olõ-i väiku,» ollõv Islandi naispresidendil kombõs nallä visada. «Mi riik om väega suur – tä ei mahu eski üte kontinendi pääle är!»

Nafamiis om ka üte hoobis tõsõ kontinendi pääl olõva riigi president. Tuul mehel om joba nimi nafakas – Lenín Voltaire Moreno Garcés. Vanarahvas arvas kühl, et nimi ei riku miist, a no mi maal külh säändse nimega miist keski tõsisõlõ es võtnu. Ecuadorin, näet, võetas.

Nafamiis Lenin om joba pia kats aastakümnet ratastoolin ollu. 1998 tulliva täle tii pääl kats rüüvlit vasta, võtsõva är nii raha ku autovõtmõ ja *adios*-ütlemise asõmõl tulistiva sälgä. Lenin ütles, et tä om umast murrõst üle saanu õnnõ teno naardmisõlõ. Tä om naardmisõ jõust eski joru raamatit kirotanu.

Lenin om Ecuadori president aastast 2017. Inne tuud oll tä pikkä aigu asõpresident. Ja et täl hindäl om külant häti olnu, saa tä ka arvu tõisi inemisi hätit. Ja tä mõist kõnõlda kõgõ vaesõmba seltskunna kiilt – põlisrahva, ketšua indiaanlasi kiilt.

Nigu Lenin asõpresidentis saiõ, nii tä häräl sarvist haard. Katõ nädäli peräst (!) tulliva toetusraha imädele, vannulõ, vigatsilõ. Haridusõlõ anti kõvva rahha manu. Tulliva ratastoolitii. Tulliva latsilõ massulda koolivormi, arsti- ja söõgiabi, lõunasüük. Tuud kõkkõ oll nii pallo, et eri organisatsiooni üle ilma paksõva Leninit 2012 Nobeli rahupreemia kandidaadis. Es saa, sai hoobis Euruupa Liit. A säält otsustamisõ man võisõ külh olla, et mehe nimest sai segäjä...

Ilosat Vabariigi aastapäivä meile kõigilõ!

Kõõks

PRISKO MART

Kolhoosi algaastil pidivä tuksambõ koloosniku talvõl mõtsatüü normi täitmä. Karla Ruudigõ es olõ koloosniku. Nä tüütivä suvõl turbaraban. Et näil talvõl midägi tetä es olõ, lätsivä nä vaesilõ koloosi orjõlõ appi Ähijärve taadõ palkõ lõikamõ. Mõtsatüü näil selge. Siberin sai sõa aigu korpusõn mõtsa lõigatus.

Karla karaš Rebäsega Veliki all sakslasi poole üle ja sõdisi Sinimägeden kuulipritsi takan. Ruudi sõatii lõppi Kuramaal.

Ütskõrd ütelf Ruudi: «Kahju, et ma säääl Sinimägeden su kõrval kuulipritsi takan es niidä noid «barbareid». Ega seo ofaig kaua ei kes-tä. Ütskõrd sinnu austõtas sinidse-musta-valgõ lipu all Sinimägeden. Ma jää igä-veste okupandis.»

Seo pääle lätš katõmihe-saag kipedõlõ käümä, ka laul võeti üles:

«Kodumaa, sa olõt vangla, ainult katus pääle tõmmata...»

Kevvõi tullf kätte ja tüü sai otsa. Ütel pääval tundsõ Karla, et alaotsan nakas määneki valu närimõ. Lätš egä päävaga kõvõbõs.

Lätš sis Karla Antsladõ jaoskunnatohtri manu. Tuu küsse: «Mis tüüd seltsimiis tege?»

«Talv aigu sai Ähijärve takan mõtsa lõigatus.»

«Näet nüüd, olõt sälläle

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

tüüga haigõt tennü. Panõ sällale viina- va eederikompressi ja hoja sälg lämmän!»

Es avitõ tuu viinagõ määrimine ei seestpuult, ei väläst. Lämmit es kannatõ sukugi.

Tõnõ kõrd tohtri man sai sõimatõ: mis tä mõtlõs, et häda nii ruttu üle lät! Ollgi mõistus otsan.

Lõpus lõudse Ruudi lahendusõ. «Tiimi nii, sõidami Tartuhe.

Sa viska haigla lähkün uulitsa pääle pikäle. Ku keski ligi tulõ, aja kaal sirgu, lõug taiva poolõ, pöörä silmä paheldõ ja häälitse: kõõks-kõõks! Ma kae nuka takan, mis sünnüs.»

Edimäne, kes manu sai, ollf miilits. Viruf jalagõ Karlalõ ribikontõ piten ja käräf:

«Smirna jobõnõi pjäänits!»

A tu «pjäänits» käändse pää

kõrvalõ, ai lõvva taiva poolõ, käänd silmä paheldõ ja tekk: kõõks-kõõks. Önnõs sai võmm aru, et mihel om midägi väega halvastõ, ja kutsõ kiirabi. Kiirabin kõõksõ Karla edesi, es ütle üttegi sõnna. Äkki ollf täl ümbretsõõri hulk valgidõ kitlidega arstõ. Valu lätš Karlal joba väega suurõs. Lõug jäigi taiva poolõ, silmä paheldõ ja kõõksõ tullf väega vaivalisõlt.

Kipõlt lasti Karla egäsugutsidõ massinidõ alt läbi. Peräkõrd sällüf Karla suurõn saalin lavva pääl ja sis kattõ pilt iist. Ku ähmäne pilt vahtsõst ette tullf, ollf täl valgidõ linnu all palatin. Läbi udu nägi, et tohtri sais täl iin. Suurt vullu enämb es olõ, aga alaotsa liigutaminõ ollf väega vullus.

«Tulõ vast viil edesi tembutadõ,» mõtõf Karla. Käändse pää kõrvalõ, ai lõvva taiva poolõ ja kõõksõ joba kõvõmba helüga.

«Är kõõksku siin inämb midägi! Mi lõiksi sul mädätse pimmesooliku valla. Viil tunnikõnõ ja sa ei olõs siin enämb kõõksnu,» ütelf tohtri.

Nii saigi Karla surmahädäst valla ja hüüdnames Kõõks.

Täambädsel pääväl omma tohtridõ manu pikä järekorra, ei tiia, kas sääntse nipiga saas rutõmb. Ma ka saisõ puusa-liigõsõ valogõ kats aastat järekorran, inne ku sai vahtsõ ravvast «sarniiri».

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säändse siia vällä valinu.

Aastapäiv tulõkil

Muusigaoppaja astus klassi ja näge, et timä tuul om kaonu.

«Kon mu tuul om?»

Kõik omma vakka.

«Hää kühl. Sis om nii, et saistakõ ti ka kõik pistü. Täambä harotami terve tunni hünni laulmist. Vabariigi aastapäiv tulõ jo pia.»

Ütesugumanõ tohtõrdus

Nüüt om sääne asi, et loomuhaigõ omma-va Eesti är rüüvnu. Säändsesama nigu Hollivuudin, a viil hullõmba. Hollivuudi perverdi kiusasõ önnõ naisi, näütäse näile jõvvupositsiooni päält kaaraterrä, a mi ummil ei olõ määnestki vaiht, kas naanõ vai miis: nä saisva, riista

RUITLASÕ OLAVI, ütiskunnakriitik

inemiisi kiuduf, ku pallo hukka sai, ku pallo tapõti, ja ti laulati Alla Pugatšova helleverevit ruusõ? Või-olla laulati esiki mõnda Raimond Paulsi luku? A Gennadi Podelski umma?

Reformierakund ja IRL pruumva no rahvuslusõ pääle-

krutmisõga EKRE käest ossa inemiisi üle võtta, muud ma säääl takan ei näe. IRL om prügukastipartei, a Reformierakunnan om jo mõni inemine, kiä ei olõ õkva näkko kaiõn vastik. Tekke sõs nii, et inemiisiga kõnõlõsõ Kallasõ Kaja ja Ligi Jürgen eräle vai ütenkuun, a sillisõ pardsi nigu Michal ja Paet las pussasõ ja haisasõ inemiisist veidükese kavvõmban ja pilliruun. A jätke Alla Pugatšova rahulõ, täl ei olõ mitte üttegi inemist är kiudutanu, krokodill Gena ja Muslim Magomajev viil veidemb.

Meil om peris häti rohkõmb ku umajago. Vaesus, inemise läävä minemä, 200 vai rohkõmb inemist aastan lõpõtas esi uma elo, tohtrijärekorra omma puul aastat ja rohkõmb...

A tohtõrdõdas kõiki häti üttemuudu: tsusatas leika tagaotsa ja valõtas hünni sisse. Ja ku ei avida, sõs võetas jämmembä otsaga leika ja valõtas rohkõmb. Ja sis joosõt – ja ku sul hünni siiri pite alla juusk, pan-tas sinno hünni teotamisõ iist häbüposti.

Tossu Tilda pajatusõ

Lahja äriprojekt

Latsirahha naati mano masma. Üte suurõ perre imä ollf väega önnõlik tuu 33 euro üle, mis timä arvõ pääle lisas sattõ. «Ütskõrd tunnõ, et latsist om kassu,» kitf täl. Riigitüül täl latsi peräst jo pallo kävvü es saa. Latsõ omma aastidõga suurõs kasunu, kõgõ noorõmb viil sõkk koolitiid. Önnõs eläs suurõmb osa latsist kodo lähkül. Ja kavvõmbaltki tullõn lõudäs kodotii üles. Tuukõrd, ku uudis rahast imä rõõmust hõiskama

panõ, istõ latsõ jäl esäkoton ümbre lavva.

«A ku sa tuu raha kolmõkümne aasta pääle är jaotat, om seo iks lahja äriprojekt,» arvas üts suurõ perre latsist. Tõõsõ nooguti timä jutu pääle. Nuu vanõmba tulli Võromaalõ tallo elämä kolmükümend aastat tagasi. Sis nakaš latsivägi kah kasuma. Ku küsti, midä talon tetäs, ütelf imä, et seo talo om latsi kasvatamisõ talo. Tä es võlsi. Muidoki kasvatõdi ka eläjit ja aiavillä, et pere iks sõõnüs saanu.

Valitsusõ kittüses

Kuuli raadiost, et valitsusõl om valmis plaan, kuis viina ja ollõ müümisest puudu jäävät massu tagasi saia. Riigikassa täütmise jaos nõstõtas pensionnõ.

Midä suurõmba omma pensioni, tuud rohkõmb saa pensionääre käest tulumassu võtta. Tuu om väega hää ja ettenägejä plaan.

Vet egä päiv kõnõldas uudis-sih, kuis pensionääre tulõ kõrast mano. Ku kõiki vanno pension nõsta nii suurõs, et lät massu ala, sõs saa näide käest peris kimmä massuraha kätte.

Tuu vast omgi sõs astmõlinõ tulumass, kon üts astõ om pensionääre jaos. Kitä valitsusõ tarkust võtta massu säält, kost vanakuri kah kätte ei saa.

MUDA MARI

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiaga: Uma Leht Tartu 48 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeiltsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro Instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: KÜÜNDLEPÄÄVÄ VÕIT JOBA KASKA ÄR MÜVVÄ', SÕS LÄÄ EI INÄMB VAIA. Avvohinna saava' JAASKA MARIAN (9) Nursist ja VÕRO GREETE-LIIS (7) Tartost.

Mitu tonni lummõ tougaš traktor muro päält är? Tuusjaos rehkendä' kokko kõik pildi pääl olõja' numbri'!

SAARÕ HINDRIKU JA EVARI TSEHKENDÜS